

Εισαγωγή

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα η κατάχρηση ψυχοδραστικών ουσιών και η εξάρτηση από αυτές έχει πάρει, παγκόσμια, τέτοιες διαστάσεις που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακόμη και επιδημία. Κάθε χρόνο, παρ' όλα τα μέτρα που λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις, όλο και περισσότερες οικογένειες πλήττονται από τις παρενέργειες της εξάρτησης. Και η ύφεση, όπως δείχνουν να πηγαίνουν τα πράγματα, θ' αργήσει πολύ ακόμη να δείξει το πρόσωπό της.

Η ηρωίνη δεν είναι παρά μία από τις πολλές ψυχοδραστικές ουσίες (νόμιμες και παράνομες) που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για να αλλάξει τη διάθεσή του -όχι μόνο από χειρότερη προς καλύτερη, αλλά απλά και μόνο προς χάρη της αλλαγής- και μερικές φορές αναπτύσσει εξάρτηση από αυτές. *Ο Μίτος της Αριάδνης* πραγματεύεται το ζήτημα της ηρωίνης, όχι γιατί είναι το 'σκληρό ναρκωτικό' -όπως θέλουν πολλοί να τη λένε- ή γιατί είναι 'χειρότερη' ή πιο 'επικίνδυνη' από κάποιες άλλες ουσίες -όπως θέλουν πολλοί να πιστεύουν- αλλά γιατί συγκυριακά και μόνο τυχαίνει να μας προβληματίζει σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη ουσία και να μας δημιουργεί μεγάλα προβλήματα με τον τρόπο που η κοινωνία χειρίζεται το ζήτημα. Ένας άλλος λόγος που αποφάσισα να πραγματευτώ το θέμα της ηρωίνης είναι γιατί, τη σημερινή εποχή έχει γίνει της μόδας να μιλά κανείς γι' αυτήν και προσφέρεται, κάλλιστα, να χρησιμοποιηθεί σαν παράδειγμα για να κατανοήσει κανείς καλύτερα το φαινόμενο της εξάρτησης από τις ουσίες, γενικότερα. Το αναγνωστικό κοινό, μάλλον, θα έβρισκε το βιβλίο ανιαρό και μονότονο αν είχα σαν παράδειγμα κάποια άλλη ουσία - π.χ. τον καφέ, τον καπνό ή την αλκοόλη. Ένας τρίτος λόγος είναι γιατί, καθημερινά, συναντώ και έρχομαι σε θεραπευτική επικοινωνία με αρκετά πρόσωπα που επιδιώκουν να απαλλαγούν απ' αυτή τη συνήθεια και, έτσι, μπορώ να πω ότι η συσσωρευμένη επαγγελματική μου εμπειρία κάλεσε το έργο της συγγραφής ευκολότερο. Και ο τέταρτος λόγος, ο σπουδαιότερος, είναι γιατί πιστεύω ακράδαντα ότι η τεκμηριωμένη, αντικειμενική και απομυθοποιημένη ενημέρωση είναι δύναμη. Αυτή τη δύναμη, ελπίζω, να μπορέσω να μεταδώσω στον κάθε άμεσα ενδιαφερόμενο ή ευαισθητοποιημένο πολίτη, μέσα από τις σελίδες που ακολουθούν, ώστε το βιβλίο αυτό να παίξει το ρόλο 'θεραπευτικού εργαλείου' (White & Epston, 1989). Στο χρήστη ηρωίνης να κεντρίσει ευαίσθητα σημεία, ώστε να τον προτρέψει να πάρει αποφάσεις και να γίνει ο μίτος που θα του δείξει την έξοδο από το λαβύρινθο της ηρωίνης. Την οικογένειά του να την ενημερώσει για να διαμορφώσει τη στάση εκείνη που θα μπορέσει να επιφέρει θετικότερα αποτελέσματα ή, τουλάχιστον, να αποτρέψει χειρότερες καταστάσεις. Και τον ευαισθητοποιημένο πολίτη να τον προβληματίσει, αλλά και να τον οπλίσει με γνώση, ώστε να μην είναι, απλά, ένας θεατής της κατάστασης, αλλά ο καταλύτης των θετικότερων εξελίξεων.

Το βιβλίο απαρτίζεται από 7 κεφάλαια, και το καθένα απ' αυτά θα μπορούσε να διαβαστεί ξέχωρα σαν μια αυτοτελή ενότητα. Το Πρώτο Μέρος (κεφάλαια 1^ο έως 3^ο) πραγματεύεται την ιστορική εξέλιξη της χρήσης του οπίου και -κατ' επέκταση- της ηρωίνης. Την αναδρομή αυτή έκρινα αναγκαία γιατί πιστεύω πως η ιστορική γνώση είναι απαραίτητη για την καλύτερη κατανόηση της σημερινής κατάστασης στην κοινωνία, όπως έχουμε εμπλακεί με τις ουσίες. Μέσα από την ιστορική αναδρομή και τα επιχειρήματα που παραθέτω, ισχυρίζομαι πως το 'πρόβλημα των ναρκωτικών' -όπως συνηθίζουν σήμερα να το αποκαλούν- το προκάλεσε ο ίδιος ο άνθρωπος και δημιουργήθηκε από τη συγκυριακή αλληλεπίδραση κάποιων οικονομικών, ιδεολογικών, πολιτισμικών και πολιτικών συμφερόντων των τελευταίων δύο αιώνων. Σε καμιά περίπτωση δεν ισχυρίζομαι πως ο άνθρωπος λειτούργησε συλλογικά και κακόβουλα για τόσο μακρύ χρονικό διάστημα, που να οδήγησε την ανθρωπότητα σε μια τέτοια δυσχερή κατάσταση. Αυτοί που υπερασπίστηκαν, κατά καιρούς, κάποια

συμφέροντα είτε λειτούργησαν κακόβουλα και συμφεροντολογικά ή δεν μπόρεσαν τότε να φανταστούν πως οι συνδυασμοί κάποιων ενεργειών τους θα δημιουργούσε όλες αυτές τις επιπλοκές και θα μας οδηγούσαν εδώ που μας έχουν φτάσει.

Στο 3^ο κεφάλαιο υποστηρίζεται η σταδιακή -αλλά και γοργή- αποποινικοποίηση των ψυχοδραστικών ουσιών, με ταυτόχρονη τεκμηριωμένη και απομυθοποιημένη ενημέρωση του κοινού, ώστε να υπάρξουν και συγκεκριμένα αποτελέσματα στην πρόληψη. Αυτά τα δύο πρέπει να βαδίσουν χέρι-χέρι. Ίσως ν' ακούγεται παράδοξο, ένας άνθρωπος, όπως ο υποφαινόμενος, που τάσσεται ανεπιφύλακτα κατά της κατάχρησης ψυχοδραστικών ουσιών και εργάζεται καθημερινά γι' αυτό το σκοπό, να υποστηρίζει την αποποινικοποίησή τους. Η απάντηση είναι απλή: Ούτε οπαδός της αντιαπαγόρευσης γεννήθηκα, ούτε γαλουχήθηκα σε μια κοινωνία που στήριζε την απρόσκοπτη χρήση - μάλλον το αντίθετο. Οι απόψεις που με διακατέχουν ωρίμασαν μέσα από πολλά χρόνια μελέτης και περισυλλογής γύρω από το αντικείμενο, και βλέπω πως δεν υπάρχει άλλη διέξοδος για να επέλθει η πολυπόθητη ύφεση. Όπως διαφαίνεται μέσα από την επιχειρηματολογία που καταθέτω, το 'πρόβλημα των ναρκωτικών' τρέφεται και θριεύει μέσα από το ίδιο το καθεστώς που είναι ταγμένο -όπως μας λένε- να το καταπολεμά. Αυτό το αλλόκοτο φαινόμενο συμβαίνει γιατί η απαγόρευση με το να ευνοεί πολλά και μεγάλα συμφέροντα, βρίσκει πολλούς υποστηρικτές στην κοινωνία. Δεν εννοώ μονάχα το λαθρεμπόριο, με τα υπερκέρδη που αποφέρει, αλλά κι ένα σωρό άλλες δραστηριότητες και συμφέροντα, πολλά από τα οποία είναι παράνομα -παράγωγα του λαθρεμπορίου και της διαφθοράς- ενώ άλλα είναι νομότυπα ή ακόμη και νόμιμα. Κατά συνέπεια, και οι υποστηρικτές της απαγόρευσης τάσσονται υπέρ της θέσης αυτής είτε καθαρά από συμφέρον (άμεσα ή έμμεσα) ή είναι καλοπροαίρετοι πολίτες που υιοθετούν τη στάση αυτή από άγνοια και φόβο. Για να καθαρίσουν οι 'Στάβλοι του Αυγεία' από τη συσσωρευμένη κοπριά της παρανομίας, των μυωπικών συμφερόντων, της ημιμάθειας και του φόβου, χρειάζεται ένας νέος Ηρακλής. Αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος παρά οι συστρατευόμενες δυνάμεις των ευαισθητοποιημένων και ενημερωμένων πολιτών, που θα στηρίξουν και τους πολιτικούς εκείνους που θα επιχειρήσουν ριζοσπαστικές καινοτομίες. Τότε, και μόνο τότε, θ' ανακοπεί η μόλυνση της κοινωνίας και θα διαφανεί η ύφεση.

Το Δεύτερο Μέρος (κεφάλαια 4^ο έως 7^ο) επικεντρώνεται στο φαινόμενο της εξάρτησης, αλλά και της απεξάρτησης από την ηρωίνη. Στο 4^ο κεφάλαιο, ειδικά, γίνεται μια ανασκόπηση της φαρμακολογίας των οπιούχων, δίνοντας βαρύτητα στα φαινόμενα της ανοχής και της φυσικής (ή σωματικής) εξάρτησης. Αν και η φυσική εξάρτηση είναι σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας στην απεξάρτηση ενός προσώπου, δεν είναι παρά το πρώτο βήμα στην επίπονη -και συχνά παλινδρομική- πορεία που ακολουθεί κάποιος που επιδιώκει ν' απεξαρτηθεί.

Στο 5^ο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να καταγραφεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η εξάρτηση. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στη χρήση έχουν διαχωριστεί σε πολιτισμικούς, προσωπικούς και οικογενειακούς, και κάθ' ένας από αυτούς συντείνει σε διαφορετικό βαθμό στην ανάπτυξη της εξάρτησης. Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν θεωρούνται και καθοριστικοί.

Η ανάλυση του φαινομένου της ψυχολογικής εξάρτησης αναπτύσσεται στο 6^ο κεφάλαιο. Εδώ γίνεται προσπάθεια για μια σφαιρική ερμηνεία της εξάρτησης, με δύο κύριους άξονες: α) Την οπτική της *ανθρωπιστικής ψυχολογίας* περί ιεράρχησης και ικανοποίησης των αναγκών που κινητοποιούν τη συμπεριφορά του προσώπου προς την αυτοπραγμάτωση (την πραγμάτωση των δυνατοτήτων του, ώστε να εξελιχθεί σ' ένα φυσιολογικό, αυτόνομο και δημιουργικό όν). Υποστηρίζεται πως η χρήση ουσιών είναι μια παθολογική παρακαμπτήριος -μια ψευτο-ικανοποίηση των αναγκών- που το άτομο παρεκκλίνει στην προσπάθειά του για άμεση ικανοποίηση της βαθύτερης του επιθυμίας για αυτοπραγμάτωση. Και β) τις αρχές της θεωρίας του *συμπεριφορισμού* περί *μάθησης*. Οι φαρμακολογικές ιδιότητες των ουσιών παίζουν το ρόλο των ενισχυτών που εδραιώνουν τη συμπεριφορά της χρήσης. Ο συνδυασμός των δύο αυτών σχολών προσφέρει επαρκές θεωρητικό υπόβαθρο για την καλύτερη κατανόηση της ψυχολογικής εξάρτησης, η οποία, κατά την άποψή μου, είναι και η πεμπτουσία του φαινομένου. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στις μορφές και στις ποικιλίες των αναγκών που ο άνθρωπος ματαιοπονει να γεφυρώσει με τις ουσίες.

Το ζήτημα της απεξάρτησης διαφαίνεται σε ολόκληρο το Δεύτερο Μέρος, και από κάθε

κεφάλαιο ο αναγνώστης θα μπορέσει ν' αποκομίσει αρκετά στοιχεία. Όμως, το 7^ο και τελευταίο κεφάλαιο είναι αποκλειστικά αφιερωμένο στο θέμα αυτό και ειδικά στο *ζεκίνημα της απεξάρτησης*, όπως και τιτλοφορείται. Πέρα από το να ενημερώσει γύρω από κάποια θέματα θεραπείας, ο βασικότερος σκοπός τούτης της ενότητας είναι να προβληματίσει το χρήστη ηρωίνης - κοινώς να τον 'ξεενερώσει'. Να τον κάνει να σκεφτεί τον εαυτό του πέρα από τη χρήση -ποιος είναι, πώς είναι, ποιος θα μπορούσε να είναι, τι θυσιάζει για την ηρωίνη- και να τον προτρέψει να πάρει κάποιες σημαντικές αποφάσεις για τη ζωή του.

Θα ήθελα, εδώ, να προλάβω κάποιους πρόθυμους φίλους ή συγγενείς εξαρτημένων προσώπων που ίσως σκεφτούν να 'κεραυνοβολήσουν' το προσφιλές τους πρόσωπο μ' ένα τέτοιο ανάγνωσμα. Η απόφαση να το πάρουν στα χέρια τους θα πρέπει να είναι αποκλειστικά και μόνο δική τους. Μια βεβιασμένη προσπάθεια μπορεί να έχει τα αντίθετα αποτελέσματα. Όπως λέει μια αυστραλέζικη παροιμία 'μπορείς να οδηγήσεις ένα άλογο στην πηγή, αλλά δεν μπορείς να το αναγκάσεις και να πιει'. Επίσης, ίσως να χρειαστεί και κάποιος χρόνος μέχρι να βλαστήσει ο σπόρος που θα σπαρθεί σε κάποιον που θα το διάβαζε. Προσωπικά, θα μου προσέφερε υπέρμετρη ικανοποίηση εάν ο σπόρος που εμπεριέχεται σ' αυτό το βιβλίο βλάστιζε στις καρδιές κάποιων από τους συνανθρώπους μας και τους προέτρεπε να πάρουν την *μεγάλη απόφαση* να βγουν από τη μιζέρια της εξάρτησης.

Κλείνοντας, θα ήθελα να αναγνωρίσω τη συμβολή όλων εκείνων που -άμεσα ή έμμεσα- συνέβαλαν στην υλοποίηση του έργου. Πρώτα απ' όλα το δάσκαλό μου, κύριο John Howard, καθηγητή του πανεπιστημίου Macquarie στο Σύδνεϋ, που όχι μόνο με τις γνώσεις του αλλά, κυρίως, με τη στάση του στη ζωή κατόρθωσε να μου μεταλαμπαδεύσει μια διαφορετική θεώρηση των πραγμάτων. Θερμά ευχαριστώ όλα τα εξαρτημένα πρόσωπα που κατά καιρούς συνεργάστηκα μαζί τους τις δύο τελευταίες δεκαετίες στην Αυστραλία και στην Ελλάδα, για τις πολύτιμες εμπειρίες που απεκόμισα - χωρίς αυτούς η οπτική που αντιλαμβάνομαι την εξάρτηση θα ήταν κατά πολύ περιορισμένη. Επίσης, το συνεργάτη μου κύριο Νίκο Πάχο, ψυχολόγο, τη συγγραφέα κυρία Ειρήνη Καμαράτου-Γιαλούση και τον κύριο Νίκο Καρλή, νομικό, για την εποικοδομητική τους κριτική στο κείμενο. Τέλος, ευχαριστώ τη σύζυγό μου, Ζηνοβία, που με τα σχόλια και, κυρίως, με την ανεκτίμητη ενθάρρυνση και υπομονή συνέβαλε στο να διατηρηθεί αναμμένη η φλόγα της επιθυμίας για την ολοκλήρωση του έργου τούτου.